

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: РОЗУМІННЯ НЮАНСІВ

ЩО ТАКЕ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО?

В Україні існує національне законодавство щодо запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема профільний закон - **Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"**. Цим законом визначено організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

В той же час, українське законодавство містить норми, якими передбачається відповідальність за домашнє насильство: **адміністративна відповідальність - ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУПА)** та **кримінальна відповідальність - ст. 126-1 Кримінального кодексу України (ККУ)**.

Адміністративна відповідальність настає:

за вчинення домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного, характеру), що не спричинило тілесних ушкоджень, внаслідок якого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого.

Кримінальна відповідальність настає:

за вчинення домашнього насильства (у вигляді фізичного, психологічного або економічного насильства), яке мало систематичний характер вчинення та призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Однак, якщо порівнювати визначення "домашнє насильство", наведене у Законі України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" та визначення, наведені у КУПА та ККУ, то в останніх випадках немає такої складової домашнього насильства в широкому значенні як "сексуальне насильство". Отже, складовими об'єктивної сторони як при притягненні особи до адміністративної, так і до кримінальної відповідальності є **фізичне, психологічне або економічне, але за виключенням сексуального насильства**. Зазначене пов'язано з тим, що відповідальність за вчинення сексуального насильства передбачена окремими нормами законодавства – детальніше про сексуальне насильство, його види та передбачену відповідальність дивіться у брифі № 2.

Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" також містить визначення терміну "домашнє насильство" та його можливі форми:

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що їй постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь

Форми домашнього насильства:

Фізичне насильство - включає зокрема ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Економічне насильство - включає зокрема умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Психологічне насильство - включає зокрема словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Сексуальне насильство - включає зокрема будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи.

Домашнє насильство vs гендерно зумовлене насильство (ГЗН)/насильство за ознакою статі

- Домашнє насильство є одним із проявів ГЗН, але не завжди має його ознаки, тобто домашнє насильство не завжди містить в собі ознаки насильства, спрямованого проти особи через її гендерну належність/належність особи до певної статі.
- Ключова різниця між домашнім насильством та ГЗН полягає не в характері вчинених дій, а у відносинах між кривдником та жертвою насильства. Так, якщо такі особи перебувають або перебували у сімейних стосунках або не перебували у сімейних стосунках, але співмешкали/співмешкають, то діяння вважатиметься домашнім насильством.
- У свою чергу, кривдником та жертвою у випадку ГЗН можуть бути будь-які особи.

Вищезазначені відмінності обумовлюють наявність окремого нормативно-правового регулювання щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Ключовим нормативно-правовим актом у цьому напрямку є Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", яким визначено, що дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб:

- Подружжя, колишнє подружжя, наречені, особи які мають спільну дитину
- Мати, батько, діти, діти одного з подружжя, рідні брати і сестри
- Особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, їхні батьки та діти
- Дід, баба, прадід, прабаба, онук, онука, правнук, правнучка
- Вітчим, мачуха, пасинок, падчерка

- Інші родичі: дядько, тітка, племінник, племінниця, двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід чи баба та двоюрідний онук чи онука
- Опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням
- Прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.
- Зазначене законодавство поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Ця довідка розроблена Данською радою у справах біженців (DRC) завдяки фінансуванню від Європейського Союзу, а також щирій підтримці американського народу, наданій через Бюро з питань гуманітарної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Деякі терміни, що використовуються у цьому документі, взяті із законопроектів або чинного законодавства. Відповідальність за зміст довідки несуть виключно автори. Погляди, висловлені в цьому документі, жодним чином не повинні сприйматися як відображення офіційної позиції Європейського Союзу, USAID, уряду США чи DRC. Ні Європейська комісія, ні уряд США не несуть відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в довідці.